

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДЕН ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „СЧЕТОВОДСТВО И АНАЛИЗ“

Калинка Христова Илиева

АВТОРЕФЕРАТ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8 „Икономика“ с научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (Счетоводна отчетност в нефинансовия сектор)“

на тема:

СЧЕТОВОДНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДЕЙНОСТТА ПО СЕГМЕНТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Научен ръководител
доц. д-р Диана Петрова

София, 2022

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДЕН ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „СЧЕТОВОДСТВО И АНАЛИЗ“

Калинка Христова Илиева

АВТОРЕФЕРАТ

за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8 „Икономика“ с научна специалност „Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (Счетоводна отчетност в нефинансовия сектор)“

на тема:

СЧЕТОВОДНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДЕЙНОСТТА ПО СЕГМЕНТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ НЕФИНАНСОВИЯ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Научен ръководител

доц. д-р Диана Петрова

София, 2022

Дисертационният труд на тема „Счетоводно представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор в условията на глобализация“ се състои от 297 страници, в т.ч.: увод, три глави, заключение, библиография, списъци на фигурите, графиките и таблиците, таблица с използвани съкращения и приложение – анкетна карта, използвана за провеждане на емпирично анкетно проучване. В изложението са представени 38 графики, 21 таблици и 2 фигури. Библиографията съдържа 123 източника, от които 26 на български език, 50 на чужд език, 16 нормативни документи и 31 интернет източника. Обемът на приложението е 4 страници. По темата на дисертационния труд са издадени 6 публикации.

Дисертационният труд е насочен за защита пред научно жури от катедра „Счетоводство и анализ“ при Финансово-счетоводния факултет на Университета за национално и световно стопанство (УНСС). Авторът на дисертационния труд е задочен докторант към катедра „Счетоводство и анализ“.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 30.03.2022 г. от 14.00 часа в зала „Научни съвети“ (2032А) на Университета за национално и световно стопанство – София, на открито заседание на научното жури, назначено със заповед на ректора на УНСС. Материалите по защитата са на разположение на заинтересованите лица в сектор „Научни съвети и конкурси“ (дирекция „Наука“) и на интернет страницата на УНСС в секция „Конкурси за заемане на академични длъжности и придобиване на научни степени“ (<http://konkursi.unwe.bg/>).

Съдържание на автореферата

I. Обща характеристика на дисертационния труд	4
1. Актуалност и значимост на изследването	4
2. Обект и предмет на изследването	5
3. Цели и задачи на дисертационния труд	5
4. Теза и хипотези на изследването	6
5. Методология на научното изследване	7
6. Обхват и ограничения на изследването	7
II. Структура и съдържание на дисертационния труд	8
III. Кратко изложение на дисертационния труд	11
1. Увод	11
2. Глава първа	11
3. Глава втора	22
4. Глава трета	34
5. Заключение	48
IV. Справка за приносите в дисертационния труд	51
V. Публикации по темата на дисертационния труд	52
VI. Декларация за оригиналност	53

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност и значимост на изследването

В съвременните условия на глобализация все повече се увеличава броят на предприятията от нефинансовия сектор, които функционират едновременно в различни бизнес сфери и в различни географски региони. Това обуславя необходимостта от създаване и оповестяване на счетоводна информация, която да представя дейността им по отделни съставни сегменти. Тази информация е важна както за управленските органи на предприятията, така и за потребителите на финансовите им отчети, защото намалява информационната асиметрия между тях и позволява на базата на задълбочено анализиране на резултатите на предприятието в ретроспекция да се преценят неговите бъдещи перспективи и на тази база да се вземат обосновани икономически решения. Всичко това прави особено актуални и значими изследванията на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор и налага решаване на редица задачи от теоретико-методологичен и приложен характер, свързани със създаването и оповестяването на счетоводна информация по сегменти.

Изборът на темата на дисертационния труд е мотивиран от следните основни съображения:

- нарастването на ролята и значението на счетоводната информация за дейността на предприятията от нефинансовия сектор по отделни съставни сегменти в съвременните условия на глобализация;
- ограничеността на теоретико-практическите изследвания у нас, разглеждащи тази проблематика;
- възможността за реална практическа приложимост на резултатите от научното изследване.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследване в дисертационния труд е представянето на дейността на предприятията от нефинансовия сектор по отделни съставни сегменти в контекста на съвременната глобална бизнес среда.

Предмет на научното изследване са теоретичните и приложни проблеми, свързани със създаването и оповестяването на счетоводна информация за дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор в условията на глобализация.

3. Цели и задачи на дисертационния труд

Основната цел на дисертационния труд е да се докаже значимостта на счетоводната информация за дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор в съвременните условия на глобализация, да се изследват теоретичните и приложни проблеми при нейното създаване и оповестяване, да се предложат възможни подходи за решаването им и за внасяне на подобрения в отчитането по сегменти.

За постигане на поставената цел е необходимо да се решат следните важни задачи:

1. Да се обосноват ролята и значението на счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти за целите на управлението им и за външните потребители на финансовите им отчети в съвременните условия на глобализация.
2. Да се изследват теоретико-методологичните и организационните аспекти на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор и да се анализират в критичен план съвременните регулаторни изисквания в тази област.
3. Да се открият главните проблемни области при създаването и оповестяването на счетоводна информация за дейността по сегменти и да се направят научнообосновани и практически реализуеми препоръки и предложения за решаване на проблемите и за внасяне на подобрения в отчитането по сегменти.

4. Да се изведат качествените характеристики на оповестяваната от предприятията сегментна информация и възможностите за повишаване на нейната полезност за вземане на обосновани икономически решения в условията на съвременната глобална бизнес среда.
5. Да се разкрият ключовите практикоприложни проблеми при счетоводното представяне на дейността по сегменти в условията на глобализация чрез емпирично изследване на практиката на предприятия от нефинансовия сектор, оповестяващи сегментна информация, и да се предложат конкретни решения и насоки за усъвършенстване на базата на резултатите от изследването.

4. Теза и хипотези на изследването

Основната теза, застъпена в дисертационния труд, е, че в съвременните условия на глобализация все повече нараства значимостта на счетоводната информация, представяща дейността на предприятията от нефинансовия сектор по отделни съставни сегменти, и това поражда необходимост от задълбочено изследване на теоретичните и приложни проблеми при нейното създаване и оповестяване, предлагане на подходящи подходи за решаването им и насоки за усъвършенстване на отчитането по сегменти.

От основната теза на научното изследване произтичат следните хипотези:

1. Съвременните динамични глобализационни процеси водят до непрекъснато повишаване на ролята и значението на счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти за целите на управлението им и за външните потребители на финансовите отчети, което налага търсене на възможности за усъвършенстване на отчитането по сегменти в съответствие с нарастващите информационни потребности и изисквания.

2. Необходими са промени в регулаторните изисквания в областта на отчитането по сегменти, организационни и методологични подобрения при създаването и оповестяването на сегментна информация и повишаване на полезността ѝ за целите на вземането на обосновани икономически решения на основата на притежаваните качествени характеристики.

3. Провеждането на емпирично изследване на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор в съвременните условия ще осигури доказателства за идентифициране на съществуващите проблемни области в практикоприложен аспект и ще даде възможност за предлагане на определени решения и насоки за усъвършенстване на базата на резултатите от изследването на практиката.

5. Методология на научното изследване

При разработването на дисертационния труд са използвани методите наблюдение, аналогия, анализ и синтез, индукция и дедукция, детайлизация, групировка, моделиране, методите на емпиричен, сравнителен и статистически анализ, анкетно проучване и др. Съществено значение за постигане на целта и задачите на научното изследване и за обосноваване на резултатите от него има прилагането на системния, историко-логическия и нормативния подход. Във връзка с провеждането на емпирично проучване е приложен методът на анализ на вторичната информация (Desk research).

6. Обхват и ограничения на изследването

Дисертационният труд е разработен при следните ограничителни условия:

- ✓ изследването се фокусира върху предприятията от нефинансовия сектор, оповестяващи информация за дейността си по сегменти;
- ✓ емпиричното изследване на оповестяванията на сегментна информация е реализирано на базата на проучване на финансовите отчети на водещи европейски компании с глобална дейност и на компании, търгувани на Българската фондова борса;
- ✓ във времеви аспект емпиричните проучвания се основават на оповестената от изследваните компании сегментна информация във финансовите им отчети за 2018, 2019 и 2020 г., а за някои от тях и за 2015, 2016 и 2017 г., с цел проследяване на определени значими тенденции;
- ✓ направено е емпирично анкетно проучване сред потребители на сегментна информация, оповестявана от търгуваните на капиталовия пазар у нас компании, чрез използване на специално изготвена от дисертанта анкетна

карта. Анкетното проучване за ролята, значението и полезността на сегментната информация е реализирано само в България. Извадката от респондентите е формирана на принципа на отзовалите се. Анкетите са анонимно попълвани с оглед запазване на конфиденциалността на респондентите.

- ✓ изследваната нормативна уредба в дисертационния труд е с актуалност към 01.11.2021 г.

II. Структура и съдържание на дисертационния труд

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА

Счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти в условията на глобализация – значение и ретроспективен анализ на регулаторните изисквания за оповестяването ѝ

1.1. Основни характеристики на съвременните глобализационни процеси, обуславящи нарастващото значение на счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти

1.2. Роля и значение на счетоводната информация за дейността по сегменти за управленските органи на предприятието и за външните потребители на финансовите отчети

1.2.1. Роля и значение на счетоводната информация за дейността на предприятието по сегменти за целите на вътрешните управленски процеси в условията на глобализация. Специфични характеристики и съвременни информационни изисквания на глобалното управление на дейността

1.2.2. Роля и значение на оповестената счетоводна информация за дейността на предприятието по сегменти за потребителите на финансовите отчети в съвременните условия на глобализация

1.3. Ретроспективен анализ на регулаторните изисквания, свързани с представянето на дейността на предприятията по сегменти в различни страни по

света. Необходимост от единни изисквания за оповестяване на сегментна информация във финансовите отчети в глобален план в съвременните условия

1.4. Резултати от провеждани изследвания в световен мащаб, доказващи значимостта и полезността на оповестяваната от предприятията сегментна информация

1.4.1. Изследвания на вземането на решения от потребителите на сегментна информация

1.4.2. Изследвания на възможностите за съставяне на прогнози чрез използване на сегментна информация

1.4.3. Изследвания на реакциите на капиталовите пазари по отношение на оповестяванията по сегменти

1.4.4. Изследване на полезността на сегментната информация в световен мащаб, проведено сред членовете на Института на сертифицираните финансови анализатори (Chartered Financial Analyst Institute – CFA Institute)

1.5. Обобщаващи изводи

ГЛАВА ВТОРА

Теоретико-методологични и организационни аспекти на счетоводното представяне на дейността на предприятията по сегменти в съвременните условия

2.1. Концептуални основи на счетоводното представяне на дейността по сегменти в съвременните условия

2.2. Подходи и проблеми при създаването и оповестяването на информация за дейността на предприятията по сегменти в съответствие с изискванията на действащото в съвременните условия счетоводно законодателство. Критичен анализ на нормативни изисквания, регламентиращи отчитането по сегменти

2.3. Качествени характеристики на оповестяваната информация за дейността на предприятията по сегменти и възможности за повишаване на нейната полезност при съобразяване с основното ограничение „разходи – ползи“

2.4. Насоки за внасяне на организационни и методологични подобрения, свързани със създаването и оповестяването на сегментна информация

2.5. Обобщаващи изводи

ГЛАВА ТРЕТА

Насоки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор на базата на резултатите от емпирично изследване

3.1. Емпирично изследване на сегментните оповестявания на водещи европейски компании с глобална дейност и на компании, търгувани на Българската фондова борса

3.1.1. Емпирично изследване на сегментните оповестявания на водещи европейски компании с глобална дейност, включени в индекса STOXX Europe 50 – условия на провеждане, методологичен инструментариум и анализ на данните

3.1.2. Обобщаващи изводи на базата на резултатите от изследването на компаниите от индекса STOXX Europe 50

3.1.3. Емпирично изследване на сегментните оповестявания на компании, търгувани на Българската фондова борса – условия на провеждане, методологичен инструментариум и анализ на данните. Сравнителен анализ със сегментните оповестявания на водещи европейски компании

3.1.4. Изводи и насоки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността по сегменти на компаниите, търгувани на капиталовия пазар у нас, на базата на емпиричното изследване на сегментните оповестявания

3.2. Емпирично анкетно проучване сред потребители на сегментна информация, оповестявана от търгуваните на капиталовия пазар у нас компании

3.2.1. Задачи, условия на провеждане и методологичен инструментариум на анкетното проучване

3.2.2. Анализ на данните от анкетното проучване

3.2.3. Изводи и препоръки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността на предприятията по сегменти на базата на резултатите от анкетното проучване

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

СПИСЪК С ТАБЛИЦИ, ГРАФИКИ И ФИГУРИ

ТАБЛИЦА С ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ: АНКЕТНА КАРТА

III. Кратко изложение на дисертационния труд

1. Увод

В увода на дисертационния труд са обосновани актуалността и значимостта на изследването. Дефинирани са обектът и предметът, поставена е основната цел и произтичащите от нея задачи. Формулирана е изследователската теза, от която са изведени хипотезите. Посочени са научноизследователските методи, чрез които се прави опит за изпълнение на задачите. Представени са ограниченията и обхватът на изследването.

2. Глава първа: Счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти в условията на глобализация – значение и ретроспективен анализ на регулаторните изисквания за оповестяването ѝ

Първата част на главата е посветена на основните характеристики на съвременните глобализационни процеси, обуславящи нарастващото значение на счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти. Разгледани са етимологията и някои от най-важните определения на термина „глобализация“ от различни гледни точки и различни автори, както и от влиятелни международни структури, институции и организации. Те характеризират глобализацията като динамичен процес, който засяга и влияе

върху всички основни области на живота, но безспорно най-отличима и често коментирана е икономическата глобализация. При изследванията на икономическите глобализационни процеси дисертантът се базира на вижданията на известни учени, които работят в тази област, включително български икономисти като П. Петков и В. Маринов. Представени са характерните черти на икономическата глобализация и във връзка с тях са изведени на преден план нейните основни субекти – глобално действащите компании. Глобалните компании са главните движещи сили на глобализирането на световната икономика и техният брой непрекъснато се увеличава. Характерно за тези компании, развиващи широкомащабна дейност в различни бизнес сфери и в различни региони, е че са публични и за тях е присъщо корпоративното управление. Открити са основните характеристики на съвременното корпоративно управление и неговият водещ принцип – принципът на разкриване на информация и прозрачност относно дейността на предприятието. Обоснована е значимостта на финансовите отчети като фундаментален и най-ценен източник на такава информация. Изтъкната е ролята на счетоводната стандартизация и хармонизация като главни движещи сили, допринасящи за увеличаване на качествените характеристики и полезността на информацията, съдържаща се във финансовите отчети на широкодиверсифицираните компании. Акцентира се върху постановката, че от решаващо значение за външните потребители на финансовите отчети е не само да разбират икономическите характеристики на дейността на компанията като цяло, но и характеристиките на нейните съставни сегменти. Финансовите отчети като носител на обобщена информация (за цялото) и сегментните оповестявания като носители на дезагрегирана информация (за съставните части) представят финансова информация за един и същ обект на отчитане – осъществяваната от компанията дейност. Подчертава се, че за компаниите, които функционират в различни отрасли по цялото земно кълбо е от особена важност информацията за дейността по сегменти, която разкриват на всички заинтересовани лица – настоящи и потенциални инвеститори и другите потребители на финансовите отчети. Стига се до извода,

че в съвременните условия на глобализация оповестяваната сегментна информация е ключова предпоставка за повишаване на прозрачността и полезността на информационното съдържание на финансовите отчети на широкодиверсифицираните компании.

В следващата втора част на първа глава авторът изследва ролята и значението на счетоводната информация за дейността по сегменти в два аспекта: за управленските органи на предприятието и за външните потребители на информацията от финансовите отчети (инвеститори, финансови анализатори, регулаторни органи, правителства, контрагенти и други). Обоснована е обективната необходимост от счетоводна информация от научнотеоретична и практическа гледна точка. Разгледани са специфичните характеристики и съвременните информационни изисквания на глобалното управление на дейността. В този контекст е аргументирана нуждата от изграждането на гъвкава управленска информационна система, чрез която да се планират, координират, контролират и анализират всички бизнес активности, осъществявани в различни точки по света. Съвременните глобално действащи компании представляват сложни организационни структури, състоящи се от ключови компоненти като подразделения, ръководни органи на най-високо равнище и вътрешнофирмени отношения (връзки), което поражда редица трудности и специфични проблеми при осигуряването на информация за тяхното управление. Това определя необходимостта от функционирането на комплексна, структурно обусловена и ефективна управленска информационна система, осигуряваща вземането на аргументирани решения от различните йерархични нива на управление и в различни направления. Изследвани са характеристиките на счетоводната информационна система като неизменна и изключително важна съставна част на цялостната бизнес информационна система и процесите, които протичат в нея. Подчертава се, че осигуряването на ефективно функционираща счетоводна информационна система в предприятията, които оперират в различни икономически сфери и в различни географски региони в съвременните условия на непрекъснато нарастваща глобализация, има решаващо значение за

успешното реализиране на глобалната им стратегия и за обосноваване на вземаните управленски решения, свързани с отделните съставни сегменти. Водещата роля на счетоводната информация при тяхното управление налага създаването ѝ да бъде организирано така, че да отговаря във възможно най-висока степен на информационните изисквания на съвременните управленски процеси. В тази връзка са изследвани и представени определения за счетоводна информационна система и за счетоводна информация от изтъкнати български учени в областта на счетоводната теория като И.Душанов, М.Динев, К.Пергелов, Ст.Стойанов, Сн.Башева, Д.Фесчиян и други.

Друг важен аспект, на който е акцентирано в тази втора част на глава първа, се отнася до информацията, която се създава в счетоводната система на предприятието както от финансовото, така и от управленското счетоводство. Докторантът изследва връзката между тях през призмата на отчитането по сегменти, като се опира на постановките на Б.Йонкова и Т.Рупска. На базата на сравнителен анализ между характеристиките на информацията, създавана като резултат от функционирането на управленската и на финансовата счетоводна система, са направени важни изводи, свързани със значимостта и спецификата на информацията по сегменти, необходима за целите на управленските процеси в предприятията, които оперират в различни икономически сфери и в различни географски региони.

По-нататък във втората част на глава първа се разглежда проблематиката, свързана с ролята и значението на оповестената сегментна информация за външните потребители на финансовите отчети в условията на глобализация. Посочва се, че финансовите отчети са най-големият и важен комуникационен канал между компаниите и външните ползватели на информацията от тях. Но разнообразните дейности на широкодиверсифицираните компании в различни географски региони не може да бъдат правилно преценени от инвеститорите и другите заинтересовани лица само на базата на обобщената информация от финансовите отчети, поради което е наложително оповестяването на дезагрегирана информация за дейността на отделните съставни сегменти.

Подчертава се, че сегментната информация е от съществено значение за външните потребители, тъй като е основен източник за разбиране на това какви съставни компоненти на компанията стоят зад цялостните (консолидираните) резултати.

Изразява се виждането, че създаването и оповестяването на сегментна информация за дейността е пример за прилагане на системния подход в счетоводството. От позицията на този подход сегментната отчетност се разглежда като съставна част на счетоводното отчитане на дейността на предприятието като цяло. Финансовият отчет представя цялостното финансово състояние и финансовите резултати на предприятието, т.е. общото, а финансовата информация за сегментите представя неговите съставни части. Сегментните оповестявания съдържат дезагрегирана финансова информация за предприятието. Двете страни – общото и частното – са еднакво важни и съществени за всички външни потребители на финансовите отчети, които са заинтересовани от дадено предприятие. Те се нуждаят едновременно от тази обща и дезагрегирана информация, за да вземат своите обосновани икономически решения на базата на приноса на всеки сегмент към постигнатите от предприятието резултати като цяло.

На базата на изложеното в част 1.2.2 се достига до заключението, че оповестената счетоводна информация за дейността по сегменти е от изключителна важност и значимост за външните потребители на финансовите отчети, защото им предоставя възможност:

- да разберат икономическите характеристики на ключовите части на предприятието, обособени като отделни съставни сегменти;
- да анализират задълбочено и прецизно постигнатите финансови резултати от отделните сегменти и на тяхна база да изготвят прогнози за бъдещето на предприятието като цяло;

- да сравнят финансовите резултати на отделни сегменти с финансовите резултати на други сегменти или предприятия и на тази основа да вземат обосновани икономически решения.

В част 1.3 на първа глава е направен ретроспективен анализ на регулаторните изисквания, свързани с представянето на дейността на предприятията по сегменти в различни страни по света. Оповестяваната сегментна информация попада във фокуса на регулаторните органи през 70-те години на миналия век и оттогава те непрекъснато повишават изискванията си към нея. В изследването последователно са разгледани регулаторните изисквания във Великобритания и САЩ. Представени са основни термини и принципи, застъпени в първия съществен за тази област счетоводен стандарт Statement of Financial Accounting Standards 14 (SFAS 14) Financial Reporting for Segments of a Business Enterprise (Финансово отчитане по сегменти на бизнес предприятието), издаден през 1976 г. Открити са неговите основни недостатъци, които поставят под въпрос полезността на оповестената сегментна информация съгласно разпоредбите му и неудовлетвореността на инвеститорската общност поради съществуването на информационна асиметрия между външните потребители на финансовите отчети и управленските органи на предприятието. През 1997 г. Съветът по стандарти за финансово отчитане (ССФО) на САЩ (Financial Accounting Standards Board – FASB) издава нов счетоводен стандарт SFAS 131 Disclosures about Segments of an Enterprise and Related Information (Оповестявания на сегментите на предприятието и свързаната с тях информация), който заменя подхода на „рисковете и възвращаемостта“ с нов подход, наречен „управленски“. При него създаването и оповестяването на сегментна информация съответства на вътрешната организационна структура на предприятието, използвана при вземането на решения по основни оперативни въпроси.

Ретроспективен преглед е направен и на Международен счетоводен стандарт (МСС 14) Отчитане на финансова информация по сегменти, издаден от

Комитета по международни счетоводни стандарти (IASB) през 1981 г., като са отбелязани някои от неговите основни принципи, термини и изисквания. Посочено е, че паралелно с приемането на SFAS 131 в САЩ от ССФО Комитетът по международни счетоводни стандарти издава ревизирана версия на МСС 14 Отчитане по сегменти, която влиза в сила от 1 юли 1998 г. Подробно са разгледани изискванията за създаване на информация по сегменти относно различните видове продукти и услуги, които предприятието произвежда, и различните географски области, в които то функционира. Представени са разликите с предходния МСС 14 от 1981 г., както и с изискванията на SFAS 131.

По-нататък изложението се фокусира върху споразумението от Норуолк, подписано между ССФО на САЩ и Съвета за международни счетоводни стандарти (СМСС) през септември 2002 г., представляващо изключително важна стъпка за сближаване на двете основни бази за съставяне на финансови отчети – Общоприетите счетоводни принципи на САЩ (US GAAP) и МСС/МСФО. С него двата стандартизиращи органа поставят началото на съвместна работа по набор от краткосрочни и дългосрочни проекти, насочени към намаляване на съществуващите разлики между МСС/МСФО и US GAAP. Предмет на такъв краткосрочен проект е и отчитането по сегменти, а това доведе до отмяната на МСС 14. В началото на 2006 г. СМСС реши да приеме основния подход на SFAS 131 и за целта публикува Проект предложение 8 Оперативни сегменти. Въпреки някои критики в края на 2006 г. издаде Международен стандарт за финансово отчитане (МСФО) 8 Оперативни сегменти, който влезе в сила от 1 януари 2009 г. Публикуването на МСФО 8 Оперативни сегменти не срещна подкрепа в Европейския съюз. Това наложи Европейската комисия да извърши оценка на въздействието на счетоводния стандарт, което завърши през ноември 2007 г. с неговото одобрение.

Докторантът отделя внимание и на постановките на отменения вече Национален счетоводен стандарт (НСС) 14 – Отчитане по сектори, който е напълно хармонизиран с МСС 14 Отчитане по сегменти. НСС 14 е

доказателство, че сегментното отчитане е било и във фокуса на българските съставители на счетоводни стандарти.

Анализирането на основните постановки на закони и стандарти показва, че съществува голяма динамика по отношение на изискванията за оповестяване на сегментна информация, което е доказателство за важността и сложността на проблематиката. Направените изследвания в точка 1.3 на дисертацията са основание за заключението, че поради своята актуалност и значимост сегментното отчитане непрестанно е във фокуса на вниманието на съставителите на счетоводни стандарти в световен мащаб. Като причини за това са посочени не само повишените регулаторни изисквания в различни държави и юрисдикции, но и нарастващите нужди на инвеститорите, финансовите анализатори, кредиторите и другите заинтересовани лица от оповестяваната от предприятията информация за дейността по сегменти. Изтъкнато е, че липсата на адекватни доброволни оповестявания от страна на съставителите на финансови отчети е също една от движещите сили за въвеждането на счетоводни стандарти, изискващи повече сегментна информация, което обуславя и продължаващата съвместна работа по тази тема на двата стандартизиращи органа – СМСС и ССФО на САЩ. Доказателство в тази насока са извършените прегледи на изпълнението през 2012–2013 г. на двата счетоводни стандарта – МСФО 8 и SFAS 131, които установяват наличието на проблеми при практическото им прилагане, както и продължаващите съвместни усилия към днешна дата, насочени към подобряване на оповестяванията за дейността по сегменти на широкодиверсифицираните предприятия.

В края на точка 1.3, след направения ретроспективен анализ специално внимание е обърнато на необходимостта от разработване и прилагане на единни изисквания за оповестяване на сегментна информация във финансовите отчети в глобален план в съвременните условия. Представени са важните предимства и ползи от тях както за компаниите, съставящи финансовите отчети, така и за потребителите на информацията от тях.

В част 1.4 са представени резултати от провеждани изследвания в световен мащаб, доказващи значимостта и полезността на оповестяваната от предприятията финансова информация за дейността по сегменти. Разгледани са резултатите на различни изследователи като Манде, Ортман, Болдуин, Лобо, Никълс, Емануел, Доупник, Ролф, Хюсеин, Коу и други. Те са систематизирани в три основни групи на базата на подходите при извършването им:¹

1. изследвания на вземането на решения от потребителите на сегментна информация;
2. изследвания на възможностите за съставяне на прогнози чрез използване на сегментна информация;
3. изследване на реакциите на капиталовите пазари по отношение на оповестяванията по сегменти.

При първия подход анализите на вземането на решения от страна на потребителите са свързани с това как фактическите решения се влияят от предоставянето на различни видове информация за сегментите.

При втория подход чрез тестовете за възможностите за съставяне на прогнози се сравнява точността на генерираните прогнози за продажбите, доходите или други показатели на основата на консолидирана информация със сходните прогнози, базирани на сегментната информация.

Третият основен подход при изследванията на полезността на сегментната информация включва тестовете за реакции на капиталовия пазар към оповестяванията по сегменти.

В тази част на дисертационния труд са разгледани резултатите от най-значимите изследвания, базирани на посочените по-горе подходи, като е отделено специално място на изследванията през последните години.

Резултатите от разгледаните в част 1.4 изследвания на значимостта и полезността на оповестяваната сегментна информация доказват, че :

¹ Nobes, C., Parker, R. Comparative International Accounting, 13th Edition, Pearson, 2016, p.500.

- ✓ анализаторите използват сегментна финансова информация и тя е полезна за техните анализи и прогнози;
- ✓ финансовите анализатори правят по-точни прогнози със сегментните данни и могат да предвиждат дали цените на акциите ще се променят;
- ✓ оповестената дезагрегирана информация за бизнес и географските сегменти е по-полезна от консолидираната информация при прогнозиране на доходите;
- ✓ точността на прогнозите зависи от конкретните отрасли, в които предприятието оперира, и е по-голяма за малките предприятия и за предприятията, които оповестяват повече сегменти;
- ✓ сегментната информация за бизнес и географските сегменти е полезна за капиталовите пазари.

В точка 1.4.4 са разгледани едни от най-скорошните доказателства за полезността на сегментната информация, които предоставя изследване от 2018 г. на Института на сертифицираните финансови анализатори (ИСФА). В дисертацията е подчертано многократно, че информацията, представяща дейността на предприятията по сегменти, е от ключово значение за инвеститорите. Представените резултати доказват по безспорен начин значимостта на сегментната информация за анализите на дейността на предприятията и определят сегментната информация като толкова важна за инвеститорите и финансовите анализатори, колкото и консолидираната финансова информация. Това е важна за стандартизиращите органи констатация, защото бъдещите подобрения на сегментното отчитане трябва да отразяват неговото относително значение спрямо оповестяванията и резултатите на предприятието като цяло. Тези резултати доказват, че „това не са просто друг набор от оповестявания, а разкрития, които пряко улесняват анализа и оценката“².

² CFA Institute, Segment disclosures: investor perspectives, 2018, p.14, <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/survey/segment-disclosures-survey-report.ashx>

Обобщаващи изводи

На базата на изследванията в първата глава на дисертационния труд са направени следните важни изводи и обобщения:

1. Ключова предпоставка за повишаване на прозрачността и полезността на информационното съдържание на финансовите отчети на широкодиверсифицираните предприятия е оповестяването на информация за дейността по сегменти.

2. Съвременните динамични глобализационни процеси водят до непрекъснато нарастване на ролята и значението на счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти за целите на управлението им и за външните потребители на финансовите отчети (инвеститори, финансови анализатори, регулаторни органи, правителства, контрагенти и други). Това налага търсене на възможности за усъвършенстване на отчитането по сегменти в съответствие с нарастващите информационни потребности и изисквания. Във връзка с това се достига до извода, че е особено важно в предприятията да се постигне ефективна организация на отчитането по сегменти при спазване на действащите регулаторни изисквания, с цел осигуряване на максимално съответстваща на информационните потребности на вътрешните и външните потребители сегментна информация.

3. Направеният ретроспективен анализ на регулаторните изисквания, свързани с представянето на дейността на предприятието по сегменти (в точка 1.3), доказва актуалността и значимостта на стандартите за сегментно отчитане за стандартизиращите и регулаторните органи и техния непрекъснат стремеж да удовлетворят всички заинтересовани от сегментната информация страни – както външните ползватели, така и съставителите на финансовите отчети. В глобален план с оглед постигане на висока степен на прозрачност и сравнимост има необходимост от единни изисквания за оповестяване на сегментна информация във финансовите отчети.

4. Представените резултати от научни изследвания в световен мащаб доказват значимостта и полезността на оповестяваната от предприятията

сегментна информация, както и наличието на проблемни области, породени от регулаторните изисквания за нейното създаване и оповестяване. Те са показателни за необходимостта от изследвания в теоретичното и приложното поле на сегментното отчитане, чиито резултати са едни от основните движещи сили на подобренията в счетоводните стандарти с цел удовлетворяване от страна на стандартизиращите органи на съвременните потребности и интереси на всички участници на капиталовите пазари – съставителите и външните потребители на финансовите отчети.

3. Глава втора: Теоретико-методологични и организационни аспекти на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията в съвременните условия

В началото на глава втора, част 2.1, са разгледани концептуалните основи на счетоводното представяне на дейността по сегменти в съвременните условия. В световен мащаб съществуват две основни бази за съставяне на финансовите отчети – МСС/МСФО и Общоприетите счетоводни принципи на САЩ (US GAAP). Това са и двете доминиращи нормативни рамки за отчитане на дейността по сегменти на широкодиверсифицираните предприятия. По-конкретно счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията, функциониращи в различни икономически сфери и в различни географски региони, се осъществява в съответствие с постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти и SFAS 131. Те определят основните концепции и изисквания, по които предприятията представят информация за дейността си по оперативни сегменти в годишните и в междинните финансови отчети. В хода на изложението на точка 2.1 подробно е характеризиран основният подход, наложен от тези стандарти по отношение създаването и оповестяването на сегментна информация – управленският подход. Той се основава на начина, по който мениджмънтът организира сегментите на предприятието при вземането на оперативни решения и оценка на финансовите резултати. Определянето на отчетните сегменти и оповестената сегментна информация съгласно този подход

трябва да съответства на вътрешната организационна структура, използвана от ръководството на предприятието. Подходът „през очите на управлението“ се фокусира върху финансовата и оперативната информация, която управляващите използват при вземането на решения относно оперативната дейност на предприятието и неговите компоненти. Компонентите, които ръководството създава за тази цел, наричани оперативни сегменти, представляват отделни бизнес области (дейности) и са носители на различни ползи и рискове, поради което същите се наблюдават, измерват и контролират. Концепцията на управленския подход, изискваща осигурената и оповестената сегментна информация да съответства на използваната от ръководството в процесите на управление, се основава на предположението, че най-добрият модел на сегментиране е този, който е определен от самото предприятие и е в съответствие с неговата структура на вътрешна организация, бизнес стратегия, цели и практика. По този начин съставителите на финансовите отчети могат да предоставят необходимата информация по ефективен и навременен начин. Управленският подход улеснява последователността при оповестяване на информация за дейността на предприятието във финансовите отчети и в различни други комуникации. Оповестената информация за дейността по сегменти при прилагането на този подход предоставя възможност на потребителите на финансовите отчети да погледнат на предприятието „през очите на неговото ръководство“ и да преценят управленските стратегии, преимущества, подходи и критерии при разглеждането на предприятието и неговите компоненти, при оценяване на резултатите от дейността им и разпределяне на ресурси към тях.

Чрез разглеждането на основните термини, принципи и концепции на МСФО 8 Оперативни сегменти и SFAS 131 е показано, че те са реализация на конвергенцията в сегментното отчитане. В тях намират отражение процесите на конвергенция и стремежът за все по-голямо сближаване в терминологично и концептуално отношение между счетоводните системи, базирани на МСС/МСФО и на Общоприетите счетоводни принципи на САЩ.

В част 2.2 на обстойно изследване са подложени проблемите при създаването и оповестяването на информация за дейността на предприятията по сегменти в съответствие с изискванията на действащото в съвременните условия счетоводно законодателство. Разгледани са основните разлики между „управленския подход“ на МСФО 8 Оперативни сегменти и „индустриалния подход“ на МСС 14 Отчитане по сегменти. Авторът отбелязва, че тези отлики извеждат на преден план връзката между отчитането по сегменти и счетоводна политика. Тази връзка е изследвана на базата на вижданията на български учени като Ст. Стоянов и Сн. Башева, както и в съответствие с разпоредбите на приложимите счетоводни стандарти. Счетоводната политика е неразривна и важна част от пояснителните бележки към финансовия отчет на всяко предприятие. МСФО 8 Оперативни сегменти не съдържа дефиниция за сегментни счетоводни политики, но неговите разпоредби изискват създаване и оповестяване на информация за всеки отчетен сегмент на базата на възприетите счетоводни правила, принципи и практики, отразяващи начина, по който мениджмънтът на предприятието го разглежда за целите на вътрешните управленски процеси. По този начин сегментното отчитане може да се осъществява на базата на счетоводни правила, които са различни от счетоводните правила, по които се изготвя и представя финансовият отчет на широкодиверсифицираното предприятие. Всичко това обуславя голямото значение и важност на счетоводната политика като съвкупност от принципи, правила и концепции, възприети относно създаването и оповестяването на информация за сегментите на отчитане и нейното запазване през различните отчетни периоди. Тя способства външните потребители правилно да разберат информацията, която се съдържа във финансовия отчет и сегментните оповестявания към него.

Направен е критичен анализ на нормативните изисквания, регламентиращи отчитането на дейността по сегменти. Изведени са на преден план постановки на МСФО 8 Оперативни сегменти, които предоставят възможност на ръководството за субективни преценки относно определянето на

сегментите и неоповестяването на определени сегментни позиции. Разгледани са и други възможности за неоповестяване на сегментна информация, като например произтичащите от параграфите, съдържащи текста „освен когато информацията не е налице и разходите да се разработи биха били прекомерни“.

По-нататък в изследването подробно са разгледани и анализирани всички установени през 2012 г. в резултат на прегледа на изпълнението на МСФО 8 Оперативни сегменти проблеми, свързани с прилагането му. Това е първият Международен стандарт за финансово отчитане, на който Съветът прави преглед на изпълнението, което е поредното доказателство за изключително важната роля и значение на сегментната информация. Въпреки констатираните проблемни области Прегледът на изпълнението на стандарта приключи със заключението на СМСС, че стандартът е постигнал целите си и е подобрил финансовата отчетност, поради което не е необходимо преразглеждане на основния принцип – управленския подход, но са идентифицирани области за допълнително изясняване и потенциално подобрене.³ Работата по тях продължи през месец май 2015 година, когато Съветът обсъди предложение за изменения в МСФО 8 Оперативни сегменти, а през октомври 2016 година, в резултат на изследването на възникналите проблеми, разгледа следните два въпроса, нуждаещи се от уточняване:

- последователното идентифициране на сегментите на отчитане;
- брой на отчетените позиции по отделни редове.⁴

На 29 март 2017 г. СМСС публикува за обществено обсъждане Проект за изменения и подобрения⁵ на МСФО 8 Оперативни сегменти. Направените предложения бяха отворени за обществено обсъждане в срок до 31 юли 2017 г. Подобренията и измененията в проектопредложението включват следното:

³ IFRS Foundation, 2013, Post-implementation Review: IFRS 8 Operating Segments, p.6.

⁴ <http://ides.bg/информация/от-международни-счетоводни-организации/месечен-информационен-бюлетин-октомври-2016/>

⁵ ED/2017/2 Improvements to IFRS 8 Operating Segments (Proposed amendments to IFRS 8 and IAS 34)

- ✓ да се изяснят и да се подчертаят критериите, които трябва да бъдат спазени, преди да бъдат обединени два оперативни сегмента;
- ✓ да се изисква компаниите да оповестяват длъжността и ролята на лицето или групата, изпълняващи функцията на ръководител, вземащ главните оперативни решения; и
- ✓ да се изисква от компаниите да предоставят информацията в бележките към финансовите отчети, ако отчетните сегменти във финансовите отчети се различават от сегментите, посочени другаде в годишния доклад и придружаващите го материали.⁶

В изложението е обърнато специално внимание на проблемите и възможните решения, предложени в проекта за изменения и подобрения, обобщението на становищата от общественото допитване относно тези предложения и решенията, взети от СМСС, след анализ и обсъждане на коментарите от общественото допитване. В обобщение е отбелязано, че СМСС на своето заседание, проведено през месец март 2018 година, първоначално подкрепи следните изменения и подобрения на МСФО 8 Оперативни сегменти:⁷

1/ да се изисква оповестяване на длъжността и описание на ролята на лицето, вземащо главните оперативни решения в предприятието;

2/ да се ограничи обхватът на обяснението в бележките към финансовите отчети до различията между сегментите, отчетени във финансовите отчети, и сегментите, посочени в годишния доклад на предприятието;

3/ да се изясни нивото на детайлност, което е изискуемо за обяснение на изравняващите позиции; и

4/ да се изисква всички междинни периоди на текущата и предходната финансова година да бъдат преизчислени и представени в първия междинен финансов отчет след промяна в състава на подлежащите на отчитане сегменти,

⁶ IASB consults on proposed improvements to IFRS 8 Operating segments, 29 March 2017

⁷ Информационен бюлетин на Съвета по международни стандарти (IASB) – март 2018 г.

освен ако информацията не е налична, а разходите по нейното осигуряване биха били прекомерни.

В крайна сметка обаче Съветът приема тезата, че четирите изменения, които е одобрил, не биха довели до съществени подобрения в сегментната информация за потребителите на финансовите отчети, за да се оправдаят разходите, които заинтересованите страни биха понесли, ако измени постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти.⁸ Това решение от своя страна е показателно за важното значение на основното ограничение, че ползата от информацията по сегменти трябва да превишава разходите за нейното осигуряване. Със съществуването на това основно ограничение „се налага да се съобразяват съставителите на счетоводни стандарти, предприятията, изготвящи финансови отчети, както и потребителите на информацията от тях”⁹ и „един от съществените проблеми в тази насока е да се постигне оптимално съчетаване на интересите на предприятието и на външните потребители на информация”¹⁰.

Макар установените констатации и проблеми да остават без решение понастоящем, СМСС отбеляза, че цялостната работа от прегледа след въвеждането на стандарта (2012 г.) до проектопредложението от март 2017 г. и общественото му обсъждане няма да бъде изгубена. СМСС ще наблюдава проекта на ССФО на САЩ относно критериите за агрегиране на оперативни сегменти и ако това обуславя извършването на промени, то подкрепените от него четири изменения могат да бъдат приети заедно с тях.

В част 2.3 на основата на качествените характеристики на финансовата информация във финансовите отчети, определени с Концептуалната рамка за финансово отчитане от 2018 г., са изведени качествените характеристики, които оповестяваната сегментна информация трябва да притежава, за да отговори на нуждите на потребителите на финансовите отчети и да бъде полезна за вземане

⁸ Информационен бюлетин на Съвета по международни стандарти (IASB) – март 2018 г.

⁹ Стоянов, Ст., Башева, Сн., Петрова, Д. и др. Финансова отчетност, ИК на УНСС, София, 2016, стр. 599.

¹⁰ Петрова, Д. Счетоводни аспекти на дейността на транснационалните компании, Университетско издателство „Стопанство“, София, 2007, стр. 114.

на обосновани икономически решения. Направен е изводът, че сегментната информация е полезна само ако е уместна и достоверно представена. Последователно са разгледани редица постановки на МСФО 8 Оперативни сегменти, които са насочени към предоставяне на уместна и достоверна финансова информация за това как се управляват предприятието като цяло и неговите сегменти. Посочени са конкретни изисквания на приложимия счетоводен стандарт, чието спазване и правилно прилагане водят до повишаване на полезността на оповестената сегментна информация. Като средство за повишаване на качествените характеристики на сегментната информация е представено и стриктното и последователно спазване на утвърдената в предприятието счетоводна политика. В тази връзка е изтъкнато, че описаните проблеми в точка 2.2 на втора глава на дисертационния труд несъмнено рефлектират върху качествените характеристики и полезността на информацията по сегменти, поради което и в този аспект е наложително тяхното решаване чрез изменения и допълнения в определени постановки в МСФО 8 Оперативни сегменти.

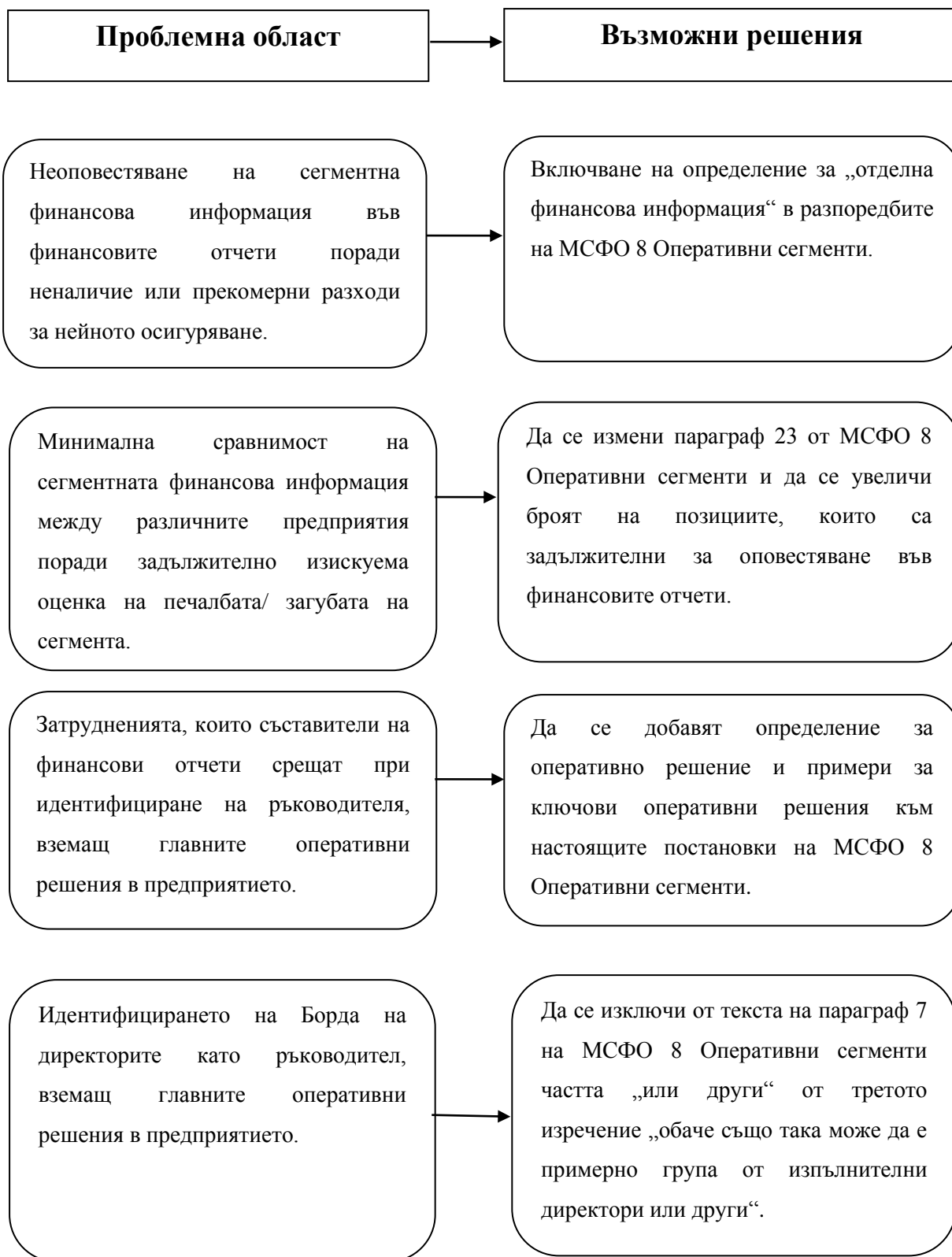
В част 2.3 на дисертацията е дискутиран и въпросът за основното ограничение „разходи–ползи“ при осигуряване на сегментна информация и са представени доказателства за прилагането на това ограничение във връзка със сегментните оповестявания на предприятията в съвременните условия. Изследвани са възможностите за повишаване на полезността на сегментната информация при съобразяване с основното ограничение "разходи–ползи".

В част 2.4 са систематизирани установените проблеми в резултат на обстояйното и задълбочено изследване на теоретико-методологичните и организационните аспекти на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията в съвременните условия на глобализация и възможностите за тяхното решаване. Предложени са конкретни насоки за внасяне на организационни и методологични подобрения, свързани със създаването и оповестяването на сегментна информация. Според докторанта немалка част от маркираните проблемни области могат да се решат с

приемането на единен табличен формат за сегментните оповестявания, както и със засилен контрол от страна на регулаторните органи. Утвърждаването на единен табличен формат за сегментните оповестявания ще изисква от съставителите попълване на таблиците с преизчислени данни и ще доведе до увеличаване на количеството и качеството на финансовата информация, представяща дейността на предприятието по оперативни сегменти. Също така ще намали съществуващото широко поле от възможности за субективни преценки на управленските органи при докладването на сегментна информация, както и ще гарантира нужните на външните потребители счетоводни данни от сегментното отчитане и ще ги подпомогне при изготвянето на анализи, прогнози и решения относно широкодиверсифицираното предприятие. Считаме, че форматирането на финансовата сегментна информация, касаеща задължителни отчетни позиции за публикуване, тяхното съгласуване с информацията от основните финансови отчети, преизчислените сегментни данни за междинните и годишните периоди, ще благоприятства и работата на регулаторните органи.

Ключовите проблемни области при отчитането по сегменти, възможните решения и насоките за внасяне на подобрения са представени в систематизиран вид на фигура 1.

Фигура 1. Ключови проблемни области при отчитането по сегменти, възможни решения и насоки за внасяне на подобрения

Непоследователността при определяне на оперативните сегменти на предприятието.

Засилване на контрола на изпълнението на изискванията на МСФО 8 Оперативни сегменти от страна на регулаторните органи по отношение на съгласуваността на сегментната информация.

Оповестяването на информация за определени позиции.

Промяна в постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти и определяне на набор от безусловно изискуеми за оповестяване отчетни позиции, както и изработване и налагане на единен формат за тази сегментна информация.

Оповестяването на информация за изравняващите суми.

Промяна в постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти, чрез която да се дефинира ниво на детайлност на изравняващите суми и приемане на единен формат на сегментната финансова информация.

Загубата на данни за сегментния анализ на тенденцията, използван от инвеститори и финансови анализатори.

Изменения в МСФО 8 Оперативни сегменти, с което ще се изисква в случаите на промяна на сегментите на предприятието оповестяване на преизчислени данни на база на новото сегментиране в съответния и в предходните междинни или годишни периоди и представянето на преизчислената информация чрез единен формат.

Обобщаващи изводи

На базата на изследванията във втората глава на дисертационния труд са направени следните съществени изводи и обобщения:

1. Изследванията на концептуалните основи на счетоводното представяне на дейността по сегменти в съвременните условия на глобализация в съответствие с двете основни бази за съставяне на финансови отчети – МСС/МСФО и Общоприетите счетоводни принципи на САЩ (US GAAP), подчертават обстоятелството, че двата стандарта са продукт на конвергенцията в сегментното отчитане и в голямата си част са индентични. Акцентът е поставен върху философията, заложена в основата на изискванията за създаване и оповестяване на сегментна информация, регламентирани от приложимите счетоводни стандарти.

2. Обстойното и задълбочено изследване на подходите и проблемите при създаването и оповестяването на информация за дейността на предприятията по сегменти съгласно изискванията на действащото счетоводно законодателство, както и направеният критичен анализ на нормативни изисквания, регламентиращи отчитането по сегменти, предоставят аргументи за неизбежни изменения, допълнения и подобрения в постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти, за да се отговори на съвременните информационни изисквания на всички засегнати от сегментното отчитане страни и да се повиши качеството на сегментната отчетност.

3. Оповестяваната информация за дейността на предприятията по сегменти трябва да притежава определени качествени характеристики, за да отговори на нуждите на потребителите на финансовите отчети и да бъде полезна за вземане на обосновани икономически решения. Сегментната информация е полезна само ако е уместна и достоверно представена. Предложени са възможности за повишаване на полезността на сегментната информация на основата на притежаваните качествени характеристики при съобразяване с основното ограничение "разходи–ползи".

4. Открити и систематизирани са ключовите проблемни области при отчитането на дейността по сегменти и са предложени възможни решения. Представени са насоки за внасяне на организационни и методологични подобрения, свързани със създаването и оповестяването на счетоводна информация за дейността на предприятията по сегменти в съвременните условия.

4. Глава трета: Насоки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор на базата на резултатите от емпирично изследване

Проведеното емпирично изследване на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятия от нефинансовия сектор осигури доказателства за съществуващите проблемни области в практикоприложен аспект и даде възможност за предлагане на определени решения и насоки за усъвършенстване на отчитането по сегменти. Емпиричното изследване е реализирано в две направления:

1) изследване на оповестяванията за дейността по сегменти във финансовите отчети на предприятия от нефинансовия сектор;

2) анкетно проучване относно ролята, значението и полезността на оповестяваната сегментна информация сред потребители на финансовите отчети.

Чрез емпиричните проучвания в тези две направления се цели да се постигне задълбоченост при изследването на практиката на счетоводното представяне на дейността по сегменти и идентифицираните проблемни области да се анализират както от гледна точка на съставителите на финансовите отчети, така и от гледна точка на външните потребители на информацията от тях.

Първата част от глава трета 3.1 е фокусирана върху емпирично изследване на сегментните оповестявания на водещи европейски компании с глобална дейност и на компании, търгувани на Българската фондова борса (БФБ). Представени са обхватът, условията на провеждане, методологичният

инструментариум на изследването и е направен подробен анализ на емпиричните данни.

Подходът, който е приложен при изследване на оповестената информация за дейността по сегменти на водещи европейски компании и на компании, търгувани на БФБ, представлява анализ на вторичната информация (Desk research). Вторичната информация е публично достъпна информация, чиито предимства се състоят в бързото и почти безплатно събиране. Приложеният от дисертанта анализ на вторичната информация се изразява в събиране, разглеждане, систематизиране, обработка, анализиране и обобщаване на публикувани по силата на нормативни и регулаторни изисквания годишни и междинни финансови отчети и приложенията към тях – сегментните оповестявания, които са обект на изследване в трета глава на дисертационния труд. Методът на изследване е фокусиран върху уникалността и детайлността на информацията, представяща дейността на предприятията по сегменти, и предоставя възможности за задълбочаване в ключовите проблемни области.

В предходната глава на дисертационното изследване е изтъкнато, че постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти съдържат редица изисквания за оповестяване на сегментна информация, но не всички от тези оповестявания са изрично изискуеми. За целите на проучването в тази част от дисертацията са определени набори от задължителни и доброволни сегментни оповестявания, разкриващи описателна и финансова сегментна информация, на чиято основа считаме, че външните потребители на сегментната информация ще придобият най-пълна и най-достоверна представа за дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор. Определените набори сегментни оповестявания са разделени на три групи, от които първите две са изискуеми оповестявания по смисъла на МСФО 8 Оперативни сегменти и затова ги дефинираме като задължителни, а третата група – като доброволни.

1. Задължителни описателни сегментни оповестявания – съдържат предимно описателна сегментна информация, чиято цел е да подпомогне външните потребители на финансовите отчети по-добре да разберат

широкодиверсифицираната дейност на предприятията, както и обяснение на оценките на различни сегментни отчетни позиции, използвани при измерване на финансовите резултати на сегментите и при разпределяне на ресурсите към тях. В състава на тези оповестявания се включват:

1.1. Факторите, използвани за идентифициране на сегментите на отчитане, включително избраната база за организация.

1.2. Кратко описание на оперативните сегменти, които са обединени, както и икономическите показатели, които са били оценени при определяне на сходността на оперативните сегменти.

1.3. Видовете продукти и услуги, от които всеки сегмент на отчитане генерира своите приходи.

1.4. Обяснение на оценките на печалбата/загубата на сегмента, активите и пасивите на сегмента.

1.5. Обяснение на счетоводната база за всякакви сделки между сегментите на отчитане.

2. Задължителни финансови сегментни оповестявания – съдържат сегментна финансова информация, която да позволи на външните потребители на финансовите отчети да оценят финансовите резултати на бизнес дейностите на предприятието, които предприема, и икономическата среда, в която оперира. Избрахме да проучим следните финансови сегментни оповестявания, които по силата на МСФО 8 Оперативни сегменти трябва да се представят във финансовите отчети:

2.1. Оценка на печалбата или загубата на всеки отчетен сегмент (параграф 23).

2.2. Постъпления от външни клиенти (параграф 23, а).

2.3. Приходи от сделки с други оперативни сегменти на същото предприятие (параграф 23,б).

2.4. Приходи от лихви (параграф 23,в)

2.5. Разходи за лихви (параграф 23,г) .

2.6. Амортизация (параграф 23,д).

2.7. Равненията на общата сума на приходите на сегментите на отчитане с приходите на предприятието (параграф 28,а).

2.8. Равненията на общата сума на оценките на печалбата или загубата на сегментите на отчитане с печалбата или загубата на предприятието преди разходите за данъци (приходите от данъци) и преустановените дейности (параграф 28,б).

2.9. Равненията на общата сума на активите на сегментите на отчитане и активите на предприятието, ако активите на сегментите са отчетени в съответствие с параграф 23 (параграф 28,в).

2.10. Равненията на общата сума на пасивите на сегментите на отчитане и пасивите на предприятието, ако пасивите са отчетени в съответствие с параграф 23 (параграф 28,г).

2.11. Предприятието отчита приходите от външни клиенти за всеки продукт и услуга или всяка група от сходни продукти и услуги, освен когато необходимата информация не е налице и разходите за разработването ѝ биха били прекомерни, като в случая този факт трябва да се оповести. Сумите на отчетените приходи се основават на финансова информация, използвана за изработването на финансовите отчети на предприятието (параграф 32). Тази информация се изисква на ниво предприятие само ако не е предоставена като част от информацията за сегмента, изисквана от МСФО 8 Оперативни сегменти (из параграф 31).

2.12. Предприятието оповестява информация относно степента, до която разчита на своите важни клиенти (параграф 34). Предприятието оповестява приходите от сделки с всеки отделен външен клиент, когато те представляват 10% или повече от общите приходи на предприятието, както и идентичността на сегмента или сегментите, отчитащи тези приходи.

3. Доброволни описателни и финансови сегментни оповестявания – това са всички онези сегментни оповестявания, които не се изискват изрично от постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти, но които считаме за важни за сегментния анализ на широкодиверсифицираните предприятия.

3.1. Оценка на съвкупните активи за всеки отчетен сегмент.

3.2. Оценка на съвкупните пасиви за всеки отчетен сегмент.

3.3. Оповестяване на промяна в структурата на вътрешната организация на предприятието, водещо до промяна в състава на сегментите му на отчитане.

3.4. При промени в структурата на вътрешната организация на предприятието, предизвикали промяна в състава на сегментите му на отчитане, оповестяване на преизчислена кореспондираща информация за текущата и за предходната година на основата на новата база.

3.5. Географска информация за приходи от външни клиенти, причислени към страната на седалището на предприятието и причислени към всички чужди страни като обща сума, от които предприятието получава приходи.

3.6. Географска информация за нетекущите активи, различни от финансови инструменти, активи по отсрочени данъци, активи по доходи след напускане и права, произтичащи от застрахователни договори.

3.7. Оповестяване на лицето/лицата, изпълняващи ролята на ръководител, вземащ главните оперативни решения в предприятието.

3.8. Брой сегменти на отчитане.

3.9. Брой отчетни позиции, представящи сегментна финансова информация.

Емпиричното изследване е проведено на основата на сегментните оповестявания в годишните финансови отчети за 2018 г. на: 1) водещи европейски компании, включени в индекса STOXX Europe 50 към 30 август 2019 г. и 2) компании, включени в индекса BGBX40 на БФБ към 01.08.2019 г. С цел повишаване на актуалността на изследването, установяване на практиките и тенденциите в сегментното отчитане е проучена публикуваната сегментна информация в годишните финансови отчети и техните приложения за 2019 и 2020 г. За някои от компаниите са проучени и сегментните оповестявания във финансовите отчети за 2015, 2016 и 2017 г. с оглед проследяване на определени значими тенденции.

Резултатите от направеното изследване на сегментните оповестявания на водещи европейски компании в точка 3.1.1 ни дават основание да направим следните важни изводи и обобщения:

1. Изследваните компании от престижния индекс STOXX Europe 50 оповестяват всички определени от нас като задължителни описателни сегментни оповестявания в съответствие с постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти. Чрез тях те реализират основната цел на сегментното отчитане, а именно подпомагат външните потребители на информацията от финансовите отчети по-добре да разберат разнообразната стопанска дейност в различни географски региони на проучваните компании, както и използваните от тях оценки на постигнатите финансови резултати и други важни сегментни отчетни позиции. Описателните сегментни оповестявания според нас са фундаментални за осъществяване на сегментния анализ. Те са онази база, без която е немислимо неговото реализиране, и същевременно са свързващо звено между финансовата информация за цялото предприятие (общото) и финансовата информация за отчетните сегменти (съставните части).

2. Проучването на оповестяванията относно дефинираните от европейските компании бази на сегментиране предостави доказателства, че опериращи в един и същ отрасъл компании използват различни фактори при тяхното определяне за целите на сегментното отчитане. Този факт е в подкрепа на тезата, че оповестената от тях сегментна информация, макар да е най-достоверна и уместна, е с намалена полезност поради намаляване на нейната важна качествена характеристика съпоставимост. Причината за намаляваща съпоставимост се предопределя от прилагането на наложения от МСФО 8 Оперативни сегменти управленски подход, който позволява на предприятието да се отчита за дейността си по сегменти, следвайки избраната за вътрешни управленски цели организационна структура, т.е. от прилагането на бизнес модела на предприятието. В същия аспект получихме доказателства, че компании, функциониращи в една и съща бизнес сфера, когато се самоопределят

като едносегментни, публикуват значително по-малък обем сегментна информация в сравнение с компаниите, отчитащи два и повече сегменти.

3. Самоопределянето на една компания като едносегментна рефлектира върху качеството и количеството на оповестяваната сегментна информация, респективно нейната полезност за външните потребители на финансовите отчети, тъй като не е налице по-голяма дезагрегация на изпълнената с разнородни бизнес операции по цялото земно кълбо стопанска дейност. В тази връзка изпъква ролята на регулаторните органи на различните организирани капиталови пазари, в чиито правомощия е да изискат използваните за управленски цели отчети в предприятието. В техните надзорни и регулаторни функции е да установят дали същото се управлява по начина, представен във финансовите отчети и приложените пояснителни бележки, съдържащи сегментната информация и предназначени за външните ползватели.

4. Изследването в точка 3.1.1 от глава трета на дисертационния труд доказва, че европейските многосегментни компании публикуват описателна информация относно това кои оперативни сегменти са обединени в отчетни сегменти. Някои компании дори разкриват на доброволна база дезагрегирана сегментна описателна и финансова информация относно оперативните сегменти, които са агрегирани в даден отчетен сегмент, което от своя страна осигурява повече яснота и детайлност относно тяхната разнообразна стопанска дейност в различни бизнес сфери и в различни географски региони.

5. Изследването осигури доказателства за това, че в практиката си някои европейски компании използват непризнати по МСФО оценки за сегментните финансови резултати, което намалява сравнимостта на публикуваната сегментна информация и възможностите за съпоставимост на сегментните печалби/загуби дори между сегментите на компании, които функционират в една и съща бизнес сфера. Трябва обаче да отбележим, че всички прилагани оценки са надлежно обяснени и са представени изискуемите равнения на сегментните резултати с финансовите резултати на компанията, представени в съответствие с МСФО.

6. Изследването на сегментните оповестявания на европейските компании от престижния индекс STOXX Europe 50 показва, че всяка компания определя собствен формат, структура и съдържание на информацията, представяща дейността ѝ по отчетни сегменти. Това затруднява събирането, обработването, систематизирането и анализирането на публикуваната описателна и финансова сегментна информация и е аргумент в полза на тезата за необходимост от създаването на единен формат на структурно представяне на сегментните оповестявания. Такъв подход на представяне на информацията за дейността на предприятията по отчетни сегменти ще даде по-голяма яснота, прегледност, структурираност, последователност, съпоставимост и цялостност на оповестяванията, които ще улеснят външните ползватели на финансовите отчети в процеса на изготвянето на анализи, прогнози и вземането на икономически решения. Сегментната информация ще придобие по-висока полезност и значимост, защото ще се повишат едни от най-важните ѝ характеристики – сравнимостта, съгласуваността, последователността и разбираемостта.

7. Изследването на някои от задължителните и от доброволните сегментни оповестявания предостави аргументи, че счетоводните системи на компаниите са организирани по начин, при който мениджърите разполагат с финансова информация в различни разрези, но не я разкриват в по-голяма степен на дезагрегация във финансовите отчети и поясненията към тях. За целта се възползват от вратичките за неизпълнение, които постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти им предоставят с текстовете, съдържащи „ако информацията не е налице или разходите за разработването биха били прекомерни“.

В точка 3.1.3 подробно са анализирани резултатите от емпиричното изследване на сегментните оповестявания на компании, търгувани на Българската фондова борса. Направен е сравнителен анализ със сегментните оповестявания на водещи европейски компании, като са открити съответствията и различията между тях. На основата на изследванията в тази точка са направени някои съществени изводи и препоръки за усъвършенстване

на счетоводното представяне на дейността по сегменти на компаниите, търгувани на капиталовия пазар у нас. Те са представени в систематизиран вид в точка 3.1.4 и са както следва:

1. Компаниите от индекса BGBX40 не публикуват на 100% определените от нас като задължителни съгласно разпоредбите на МСФО 8 Оперативни сегменти описателни сегментни оповестявания. По този начин те не подпомагат външните потребители на финансовите отчети да разберат различните бизнес дейности и различните географски области, в които компаниите оперират. Описателната сегментна информация изгражда едновременно фундамента и конструкцията на сегментното отчитане. Публикуването на задължително изискуемите от приложимия счетоводен стандарт описателни сегментни оповестявания според нас е и предпоставка за последователност и съгласуваност на цялата сегментна информация, която предприятието разкрива в пояснителните бележки към финансовите отчети.

2. Проучването на сегментните оповестявания на компаниите от индекса BGBX40 относно избраните бази на сегментиране предостави факти за това, че компании, опериращи в една и съща бизнес сфера, прилагат различни фактори за целите на сегментното отчитане. Тези различия се обуславят от реализацията на управленския подход, който предоставя възможност на предприятието да отчита дейността си по сегменти, следвайки избраната за управленски цели вътрешна организация. Оповестената по този начин сегментна информация е достоверна и уместна, но е с намалена съпоставимост. Различните бази на сегментиране при предприятия от един и същ отрасъл водят и до разлики в количеството на оповестената сегментна информация, като едносегментните компании оповестяват значително по-малко от компаниите, които функционират в два или повече отрасли.

3. Изследването на сегментните оповестявания на компаниите, компоненти на индекса BGBX40 към 01.08.2019 г., предостави доказателства за ежегодна промяна в състава на сегментите на отчитане, както и промяна в техните наименования. Тази сегментна информация е объркваща и не дава възможности

за сравнимост в по-дълъг времеви аспект, тъй като не позволява на инвеститорите и финансовите анализатори да изготвят анализ на тенденциите (тренда) и да разработят модели за прогнозиране.

4. Проучването осигури факти за това, че изследваните публични компании от индекса VGBX40 обединяват оперативни в отчетни сегменти в своите финансови отчети, но не предоставят никаква описателна информация относно приложения агрегационен анализ.

5. Изследването на оповестената сегментна информация установи, че често във финансовите отчети липсва обяснение на оценката, която публичните компании използват за измерване на сегментните резултати и за разпределяне на ресурсите между сегментите на отчитане.

6. Проучването предостави доказателства в полза на тезата, че е необходима промяна в определението за оперативен сегмент, тъй като някои от изследваните компании, базирайки се на възможността, която МСФО 8 Оперативни сегменти им предоставя с текста „ако е налице отделна финансова информация“, не оповестяват сегментна информация и по този начин лишават външните потребители на финансовите отчети от допълнителна разбивка на техните разнообразни стопански операции в различни географски региони.

7. Предоставихме примери, че компаниите от изследваната извадка често публикуват сегментна информация в няколко различни части на финансовите отчети и поясненията към тях. Показахме, че този подход на оповестяване води до разкриване на несъгласувана сегментна информация, която е объркваща и със спорна полезност за външните потребители. Последните е необходимо да съберат и систематизират сегментните оповестявания, за да получат цялостна и пълна картина за дейността на предприятието по отделни съставни сегменти.

8. Изследването установи, че често в практиката борсово търгуваните компании в своите финансови отчети и приложения към тях публикуват текстове от приложимия МСФО 8 Оперативни сегменти, което трябва да се приеме от външните потребители като сегментно оповестяване.

9. В изследването многократно подчертахме необходимостта от стриктен и строг контрол и надзор от страна на регулаторния орган – Комисията за финансов надзор /КФН/, в чиито функции е да следи за правилното прилагане на МСФО 8 Оперативни сегменти и оповестената от поднадзорните лица информация във финансовите отчети и пояснителните бележки към тях. Това е един от възможните начини за решаване на констатираните практикоприложни проблеми. На практика каквито и допълнения и изменения да бъдат приети в постановките на приложимия счетоводен стандарт, ако се извършват недостатъчен контрол и надзор от страна на КФН, те няма да доведат до оповестяване на сегментна информация, притежаваща висока информационна стойност и полезност.

10. Проучването на оповестената сегментна информация от компаниите, включени в индекса VGBX40 на БФБ, обоснова необходимостта от увеличаване на броя на задължително изискуемите отчетни позиции за оповестяване, както и необходимостта от утвърждаване на единен формат за структурно представяне на сегментните оповестявания. По този начин ще се гарантира по-голямо количество сравнима сегментна информация за външните потребители на финансовите отчети.

Втора част от трета глава на дисертацията 3.2 е фокусирана върху емпирично анкетно проучване сред външни потребители на сегментна информация, оповестявана от търгуваните на капиталовия пазар у нас компании. Формулирани са цел, задачи, условия на провеждане и методологичен инструментариум на анкетното проучване.

Една от основните задачи на настоящия дисертационен труд е да се докаже значимостта на счетоводната информация за дейността на предприятията от нефинансовия сектор по сегменти в условията на нарастваща глобализация. Ето защо главната цел на емпиричното проучване е да установи оценката на значението и важността на сегментната информация от финансовите отчети за една от най-специализираните групи ползватели у нас – портфолио мениджъри, финансови анализатори, инвестиционни консултанти и инвестиционни брокери.

Обработвайки тази сегментна информация, предоставена на организираниите капиталови пазари, те изготвят анализи и прогнози и вземат обосновани икономически решения.

За постигането на главната цел на анкетното проучване са изпълнени следните задачи:

- изследване на значимостта и ползността на сегментните оповестявания в междинните и в годишните финансови отчети за изследвана група външни потребители;
- изследване на преценките за съгласуваността на сегментната информация в различните комуникационни източници на борсово търгуваните у нас компании;
- проучване на оценката на изследваната извадка потребители относно качествените характеристики на оповестената сегментна информация и обединяването на оперативни в отчетни сегменти във финансовите отчети на борсово търгуваните у нас публични компании съгласно действащите нормативни изисквания;
- становищата на изследваната група потребители за необходимостта от някои промени и подобрения, както и препоръки във връзка с процесите на осигуряване и оповестяване на сегментна информация във финансовите отчети.

Анкетното проучване е реализирано в платформата Google Drive, като въпросникът е организиран чрез Google Forms (Формуляри), което за частни лица е безплатно. След това са изпратени по имейл покани за участие, съдържащи линк към анкетата, на всички лицензирани инвестиционни посредници, както и на служебните имейли, които са предоставени за контакт, на портфолио мениджъри, финансови анализатори, инвестиционни консултанти и инвестиционни брокери. С поканата са уведомени, че анкетното проучване е анонимно, провежда се за целите на настоящото научно изследване (т.е. е с нестопанска цел), съдържа само затворени въпроси, изисква един отговор на всеки въпрос и попълването не отнема повече от 10 минути. Анкетата беше

отворена за попълване в продължение на 2 месеца, считано от 26 септември 2019 г. Приложеният от нас метод на събиране на информация представлява анкетиране по електронната поща чрез въпросник, създаден специално за изследването през Google, в който респондентите попълват своите анкети. За целта те са информирани с лични имейли до служебните им имейли, което ни гарантира получаване на отговори от точно тези хора, които принадлежат към таргет групата на проучването. Специализираният уебсайт Google Forms предоставя автоматична обработка на постъпилите анкети и получаване на резултатите (статистиката), включително в графичен вид.

Анкетното проучване се състои от 19 затворени въпроса, от които 17 са разпределени в четири секции, озаглавени както следва:

- Значимост и полезност на сегментната информация
- Съгласуваност на сегментната информация
- Представяне на сегментна информация
- Промени, препоръки, подобрения.

Чрез графики са показани и подробно са анализирани всички резултати от анкетата. В някои аспекти са разгледани и резултати от глобалното анкетно проучване, представено в точка 1.4.4 на първа глава от дисертационния труд и е направен сравнителен анализ с данните от анкетата, проведена сред българските портфолио мениджъри, финансови анализатори, инвестиционни консултанти и инвестиционни брокери.

На базата на анализа на резултатите от анкетното проучване са направени важни изводи, обобщения и препоръки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността на предприятията по сегменти в съвременните условия, които са систематизирани в точка 3.2.3. Те са както следва:

1. Анкетното проучване доказва голямото значение и полезност на информацията, представяща дейността на предприятията по сегменти в междинните и в годишните финансови отчети за инвеститорите, финансовите анализатори, инвестиционните консултанти и инвестиционните брокери у нас. Резултатите показаха, че сегментните оповестявания в междинните и в

годишните финансови отчети са еднакво важни за изследваната група потребители на информацията от тях. Всичко това поражда необходимостта от промени в съответните счетоводни стандарти, чрез които да се изисква еднакъв обем и формат структурно представена сегментна информация в годишните и в междинните финансови отчети поради нарастващата значимост на качествената характеристика своевременност в условията на ускорена глобализация на световната икономика, за да се отговори на потребностите на външните потребители.

2. Анкетното проучване предостави доказателства, че основен източник на информация, представяща дейността по сегменти, за инвеститорите, финансовите анализатори, инвестиционните консултанти и инвестиционните брокери са финансовите отчети и поясненията към тях. Това налага спазването в най-голяма степен на действащите регулаторни изисквания в областта на отчитането по сегменти от страна на съставителите на финансови отчети с оглед оповестяване на висококачествена и полезна сегментна информация. В тази връзка е съществена и ролята на регулаторните органи, контролиращи оповестяваната сегментна информация от техните поднадзорни лица.

3. Оценките на фундаменталните характеристики на сегментната информация, които изследваната специализирана група потребители постави, показват, че тя не представя достатъчно достоверно и уместно разнообразната дейност на компаниите в различни бизнес сфери и в различни географски региони. Същевременно резултатите от анкетата потвърждават и направените заключения и обобщения в предходните части 3.1.3 и 3.1.4, че сегментните оповестявания на борсово търгуваните у нас компании липсват или са непълни, обърквачи са и съдържат грешки, които рефлектират върху качествените характеристики на сегментната информация. Следователно наложително е осъществяването на стриктен контрол и надзор от страна на КФН с цел осигуряване на по-достоверна и по-уместна сегментна информация за външните ползватели на финансовите отчети.

4. Мненията на участниците в анкетата показват, че оповестяваната информация от публичните компании, търгувани на БФБ, относно обединяването на оперативни в отчетни сегменти е объркваща. Респондентите подкрепят най-лесно приложимия подход за решаване на проблемите, породени от неправилното и/или прекомерно агрегиране на сегменти във финансовите отчети, който се състои в оповестяване на допълнителна информация относно направения агрегационен анализ. Всичко това, от една страна, потвърди нашите заключения и обобщения, отнасящи се до обединяването на сегменти, в изследванията от предходната точка 3.1.3, а от друга страна, извежда за пореден път на преден план необходимостта от стриктен контрол, който КФН да осъществява, с цел съблюдаване на правилното прилагане на количествените и качествените критерии и тестове при обединяване на сегменти във финансовите отчети на поднадзорните лица. Не на последно място резултатите индикират, че не е налице нужда от съществени изменения от страна на съставителите на счетоводни стандарти в изискванията, заложи в МСФО 8 Оперативни сегменти, относно агрегирането на оперативни в отчетни сегменти.

5. Резултатите от анкетата подчертават важната роля на одиторите за сегментното отчитане поради по-голямото доверие, което инвеститорите, финансовите анализатори и другите изследвани външни ползватели имат към оповестяваната информация, представяща дейността по сегменти, когато е одитирана.

5. Заключение

Дисертационният труд е посветен на актуална и значима тема, за която няма достатъчно теоретико-приложни изследвания у нас и е налице възможност за реална практическа приложимост на резултатите от научното изследване.

Получените резултати и направените изводи от научното изследване доказват по ясен и безспорен начин основната теза и обвързаните с нея хипотези. В хода на изследването се доказва, че в съвременните условия на глобализация все повече нарастват ролята и значението на счетоводната

информация, представяща дейността на предприятията от нефинансовия сектор по отделни съставни сегменти, и това поражда необходимост от задълбочено изследване на теоретичните и приложни проблеми при нейното създаване и оповестяване, предлагане на подходящи подходи за решаването им и насоки за усъвършенстване на отчитането по сегменти.

Основната цел и задачите на дисертационния труд определиха неговата структура и подходите при изследването на проблематиката. Поставените задачи, които са взаимно обвързани, се използваха като опорни пунктове за обособяването на теоретичната и емпиричната част на дисертационното изследване. На базата на проведеното емпирично изследване се установи верността на изводите и резултатите от теоретичното изследване.

Подлагането на критичен анализ на нормативните изисквания, регламентиращи отчитането на дейността на предприятията по сегменти, очерта проблемните области, породени от тях. Задълбоченото изследване на теоретичните и приложните проблеми при създаването и оповестяването на сегментна информация доказва необходимостта от промени в регулаторните изисквания, действащи в съвременните условия. В съответствие с това са представени конкретни насоки и предложения за внасяне на организационни и методологични подобрения в областта на сегментното отчитане.

Направените изследвания на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор в съвременните условия в теоретичен и приложен аспект предоставиха доказателства за извеждане на преден план на три групи ключови проблеми:

– проблеми, породени от несъвършенства в регулаторните изисквания и по-конкретно, от слабости и неясноти в постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти, чието решаване предполага внасяне на подобрения в стандарта чрез изменения и допълнения в разпоредбите му;

– проблеми, свързани с неизпълнението на действащите регулаторни изисквания, респективно неприлагането или неправилното прилагане на

разпоредбите на МСФО 8 Оперативни сегменти от страна на съставителите на финансовите отчети;

– проблеми, произтичащи от недостатъчен контрол от страна на регулаторните органи върху оповестяванията по сегменти във финансовите отчети на предприятията, което е показателно за необходимостта от предприемане на мерки за завишаване на контрола в тази област.

IV. Справка за приносите в дисертационния труд

При разработването на дисертацията е постигната поставената основна цел и са изпълнени дефинираните изследователски задачи. Направените оценки, изводи, предложения и препоръки в резултат на изследванията в трите глави са база за извеждане на най-важните постижения и приноси на дисертационния труд. Могат да се открият следните по-важни приносни моменти с научно-приложен характер:

1. Обосновани са ролята и значението на счетоводната информация за дейността на предприятията по сегменти за целите на управлението им и за нуждите на външните потребители на финансовите отчети в съвременните условия на глобализация и е аргументирана необходимостта от усъвършенстване на отчитането по сегменти в съответствие с нарастващите информационни потребности и изисквания.

2. Изследвани са теоретико-методологичните и организационните аспекти на счетоводното представяне на дейността на предприятията по сегменти върху базата на съвременната международна регулаторна рамка на финансовата отчетност с критичен анализ на отделни регулации в нея.

3. Открити са главните проблемни области при създаването и оповестяването на счетоводна информация за дейността на предприятията по сегменти и са направени научнообосновани и практически реализируеми препоръки и предложения за решаване на проблемите и за внасяне на подобрения във финансовото отчитане по сегменти.

4. Изведени са качествените характеристики на оповестяваната от предприятията сегментна информация и са очертани възможности за повишаване на нейната полезност за вземане на обосновани икономически решения в условията на съвременната глобална бизнес среда при съобразяване с основното ограничение „разходи–ползи“.

5. На основата на резултатите от направено емпирично изследване са открити ключови практикоприложни проблеми и са предложени конкретни насоки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор и за оптимизиране на информационното съдържание на сегментните оповестявания. Обоснована е необходимостта от утвърждаване на единен формат за структурно представяне на сегментните оповестявания и увеличаване на броя на задължително изискуемите отчетни позиции за оповестяване.

6. Дефинирани са проблемни области, които ограничават полезността на оповестяваната от предприятията сегментна информация в съвременните условия, в това число: а/ проблеми, породени от несъвършенства в регулаторните изисквания и по-конкретно в постановките на МСФО 8 Оперативни сегменти; б/ проблеми, свързани с неизпълнението на действащите регулаторни изисквания от страна на съставителите на финансовите отчети; в/ проблеми, произтичащи от недостатъчен контрол от страна на регулаторните органи върху сегментните оповестявания във финансовите отчети на предприятията.

Представените в дисертационния труд предложения за решаване на изследваните проблеми и насоки за усъвършенстване на счетоводното представяне на дейността по сегменти в условията на глобализация могат да се използват в практиката на предприятията, оповестяващи сегментна информация.

V. Публикации на докторантката по темата на дисертационния труд

1. Ilieva, K. Disclosure of accounting information on the activities as per operating segments of Bulgarian enterprises under the contemporary conditions of globalization. Abstracts of the VIII International Scientific Conference for Young Scientists, Graduate Students and Students „Modern issues and prospects of accounting, analysis and control in condition of economic globalization“, Lutsk, 2016.
2. Ilieva, K. Disclosure of accounting information on the activities as per operating segments of Bulgarian enterprises under the contemporary conditions of globalization - importance and regulatory requirements. International collection of scientific papers „Accounting. Economics. Management: Scientific notes“, Lutsk, 2017, part 1.
3. Илиева, К. Проблеми при прилагането на МСФО 8 Оперативни сегменти и необходимост от внасяне на подобрения. Списание за професионалисти в областта на счетоводството, финансите и осигуряването „АКТИВ Счетоводна матрица“, София, брой #7-8 (176), юли – август 2017.
4. Илиева, К. Счетоводно представяне на дейността на предприятието по сегменти в съвременните условия – проблеми и решения. Сборник с доклади от XIII международна научна конференция на младите учени „Икономиката на България и Европейския съюз в глобалния свят“, ФСФ на УНСС и ВУЗФ, София, 2017 .
5. Илиева, К. Оповестяване на информация за дейността по оперативни сегменти - съвременни изисквания и проблеми. Колективна монография „Икономиката на България и Европейския съюз в глобалния свят“, Издателски комплекс на УНСС, София, 2018 .
6. Илиева, К. Оповестяване на информация за дейността по оперативни сегменти - изисквания, проблеми, решения. Списание „Счетоводство плюс“, София, брой 6/2018 ; брой 7–8/2018 и брой 9–10/2018.

VI. Декларация за оригиналност

Във връзка с провеждането на процедура за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ декларирам, че:

1. Дисертационният труд „Счетоводно представяне на дейността по сегменти на предприятията от нефинансовия сектор в условията на глобализация“ е мое лично дело.

Добросъвестно са посочени всички информационни източници, използвани при разработването му.

2. Представените резултати и приноси от проведеното в дисертационния труд изследване са оригинални и не са заимствани от чужди изследвания и публикации.